

opinie trachtten te beïnvloeden: Duitsers en NSB'ers aan de ene kant, communisten aan de andere.

De bezetter mobiliseerde de leden van de NSDAP en van de NSB en liet hen in de nacht van zaterdag 30 op zondag 31 augustus praktisch huis aan huis kleine drukwerken in de bus doen: een soort gemeenschappelijke visitekaartjes van de koningin en Stalin. Miljoenen van deze drukwerkjes werden voorts samen met propagandabiljetten waarin de koningin, Churchill, Stalin en het Jodendom in één adem genoemd werden, op straat rondgestrooid. Elders gingen NSB'ers leuzen schilderen tegen de 'Oranje-bolsjewieken'. Dit alles kwam er dus op neer dat de NSB, anders dan in '40, op Koninginnedag ingeschakeld werd bij de van het *Reichskommissariat* uitgaande acties die zich tegen de vorstin richtten. 'Het is volkomen raadselachtig', schreef enkele dagen later de commissaris van Limburg, de NSB'er d'Ansembourg,

'hoe men een dergelijke waanzin kan doen . . . Wij stoten al degenen die in Oranje het symbool van het zelfstandige Nederland zien, onverschillig hoe zij over de koningin denken, voor het hoofd . . . Deze soort dingen zijn politieke fouten van de eerste rang.'¹

Nieuw was ook de activiteit die de communisten in verband met de verjaardag van de koningin ontplooiden: met illegale pamfletten en gestencilde oproepen spoorden zij vooral in Amsterdam en in de Zaanstreek de arbeidersbevolking aan, op Koninginnedag de straat op te gaan teneinde samen met andersdenkenden voor het herstel der onafhankelijkheid te demonstreren.

De bezetter had op die zondag 31 augustus extra voorzorgsmaatregelen genomen. Er werd in alle steden druk gepatrouilleerd door de *Ordnungs-* en de *Sicherheitspolizei* maar ook (voor het eerst!) door detachementen van de *Wehrmacht*. Vermoedelijk droeg zulks er toe bij dat het niet tot de grote samscholingen kwam die men op Anjerdag '40 bijvoorbeeld in Amsterdam en Den Haag aanschouwd had. Kleinere demonstraties waren er bij de vleet. Om te beginnen werden des ochtends de kerkdiensten opvallend druk bezocht; de *Sicherheitsdienst* vernam van zijn verspieters dat met name in de protestantse kerken

'fast ausnahmslos . . . in feierlicher Form sowohl in Predigt als auch im Gebet der geflüchteten Königin gedacht (wurde) . . . In vielen Fällen wurden durch die Prediger grosse Männer der niederländischen Geschichte wie Wilhelm von Oranien-Nassau, de Ruyter, Tromp u.a. als Beispiel herangezogen und alsdann Vergleiche mit Moses und

¹ Brief, 4 sept. 1941, van d'Ansembourg aan C. J. Huygen (a.v., 1360).